

Het Emile van Loonhuis

Bouw en bewoning van de 'heerenhuizinge' Markt 54
te Roosendaal

109

Inleiding

Op grond van het rapport *Monumenten Markt Noordzijde*¹ werd tot nog toe altijd aangenomen, dat het hoofdedeelte van het pand Markt 54 in 1875 op initiatief van grondeigenaar Prosper van Weel tot stand kwam. In 2007 werd al eerder geconstateerd dat gegevens uit de kadastrale leggers een andere kant op wezen in een brochure die werd uitgebracht ter gelegenheid van de heropening van Parrotia, de huidige naam voor het gebouw waar Markt 54 deel van uitmaakt.² Een nadere blik op de tekening die in het monumentenrapport is afgebeeld, maakt duidelijk dat het hier niet de tekening van Markt 54 maar Markt 51 betreft. Op grond van de informatie uit de kadastrale leggers en enkele stukken uit het archief van de families Eeman, Van Reijnsingen en Van Loon³ komt een andere geschiedenis naar voren.

Op het terrein van het latere hoofdgebouw stonden in het midden van de negentiende eeuw een herenhuis en een woonhuis met bedrijfsruimte, die respectievelijk sinds 1745 en 1783 eigendom waren van de familie Van Weel. Waarschijnlijk in 1862 werden beide panden afgebroken en startte een herbouw. Bij akte van scheiding verwierf Maria Amelia Isabella van Weel op 16 maart 1863 dit eigendom uit het familiebezit. Nauwelijks een half jaar later, op 26 augustus 1863, kocht bierbrouwer Johanna Catharina van Loon-Eeman, die op dat moment ernaast woonde, voor een bedrag van 22.000 gulden 'eene alnog onvoltooide huizing met tuin en erve, mitsgaders twee perceelen weiland noordwaarts daartegen liggende, aan elkaar staande en gelegen te Rosendaal aan de Noordzijde van de Markt'. Om onbekende reden moet de bouw vervolgens niet erg gevlot hebben, want bijna vijf jaar later, op 27 juli 1868, ruilde J.C. van Loon-Eeman met haar zoon Emile van Loon 'eene in aanbouw zijnde heerenhuizinge met erf en grond en twee perceelen weiland', groot 1 bunder 88 ellen, staande noordzijde Markt te Roosendaal' tegen een gedeelte van een hofstede onder Dinteloord en een perceel weiland in Roosendaal nabij de Achterstraat. Eerder al had Emile van Loon op 6 oktober 1867 voor vijf jaar vrijdom van grondbelasting gevraagd voor het nieuwe huis. Volgens het bevolkingsregister was het nieuwe huis met ingang van 22 september 1868 bewoond en wel door het op die dag gehuwde echtpaar Emile van Loon en Maria Amelia Isabella van Weel. Kortom, via een omweg kwam Maria A.I. van Weel, nadat ze in 1863 het in aanbouw zijnde huis had verkocht aan haar latere schoonmoeder, er uiteindelijk toch nog in te wonen. Ze zou er tot aan haar dood in 1929 blijven. Zowel haar echtgenoot als schoonzoon breidden het pand uit en verfraaiden het.

In dit artikel wordt ingegaan op zowel de bewoners van het pand Markt 54 als het pand zelf. De nadruk ligt hierbij op de bouw vanaf 1862 en de daaropvolgende decennia tot 1936, waarin het particulier werd bewoond.

Bewoners en eigenaars

110

Familie Van Weel

Degene die begonnen is met de bouw van het hoof gedeelte van het pand Markt 54, Godefridus Marinus van Weel (1801-1869), stamde uit een familie die al eeuwenlang een prominente positie in het Roosendaalse innam. In de late zestiende eeuw vinden we onder Nispen en Rietgoir de eerste vertegenwoordigers van deze familie die toen ook wel als Weelmans werd aangeduid. In de zeventiende en achttiende eeuw betreft het veel renteniers en grondeigenaren, die aan alle belangrijke families in en om Roosendaal verwant waren.⁴ Opvallende vertegenwoordigers zijn de Tongerlose norbertijn Antonius van Weel (1674-1725) die het bracht tot prior in de abdij en pastoor van Alphen⁵ en de med. dr. Marinus Cornelis van Weel (1746-1803), die in 1770 in Leuven promoveerde op een dissertatie over scheurbuik.⁶ Een enkele maal wist een lid van deze katholiek gebleven familie tot de schepenbank door te dringen, met name Michiel van Weel tussen 1746 en 1753. Ook de vader van Godefridus, Cornelis van Weel (1743-1825), was lid van de gemeenteraad in de periode 1810-1823, maar toen speelde het godsdienstbezwaar niet langer. Op de lijst van de honderd hoogst

Het pand Markt 49 van Godefridus van Weel. Foto uit 1908. Daarnaast rechts de woning gebouwd door zoon Prosper van Weel in 1874. (Fotocollectie gemeentearchief Roosendaal)

aangeslagenen in de belastingen van 1813 stond Cornelis van Weel op de vierde plaats. En in 1821 bezette hij deze plaats op de lijst van de hoogst aangeslagenen in de hoofdelijke omslag. De moeder van G.M. van Weel, Paulina Petronella Knipscheer (1777-1841), was de dochter van een ‘expertissimus medicus’ en de zuster van Cornelis Laurentius Knipscheer, eveneens medicus maar tevens gemeenteontvanger, adjoint-maire en vrederechter.

Het moge duidelijk zijn deze familie behoorde tot de top in het Roosendaalse. Godefridus zelf nam in 1844 de tweede plaats in op de lijst van hoogstaangeslagenen in de rijksbelastingen en in 1850 de derde plaats op de lijst van de hoogst aangeslagenen in de hoofdelijke omslag. Die rijkdom was vooral gebaseerd op grondbezit en kwam ook tot uiting in de huisvesting. Godefridus M. van Weel woonde met zijn gezin in het pand dat later bekend stond als Markt 49. Dit fraaie en grote pand in neo-klassieke stijl moest in 1957 ondanks de status van rijksmonument wijken voor de aanleg van de Dokter Brabersstraat.

Godefridus huwde in 1826 te Oudenbosch met Isabella Carolina Cels (1803-1855), wier moeder uit het ‘deftige geslacht’ Laats stamde.⁷

Uit dit huwelijk werden negen kinderen geboren, van wie twee jong overleden, twee huwden en de overige ongehuwd bleven. Een van de ongehuwde dochters, Virginie van Weel (1835-1899), staat bekend als weldoenster van de Paterskerk.⁸ Een gevelsteen in de Roosendaalse Kuiperstraat herinnert nog aan de ongehuwde zoon Victor van Weel (1845-1899).

Zoon Prosper van Weel bouwde kort na zijn huwelijk in 1874 met een lid van de Bredase familie Ingenhouz naast het ouderlijk huis een eigen woning op het latere nummer 51. Uit het huwelijk Van Weel-Ingenhouz kwamen zes kinderen voort, van wie twee dochters zouden trouwen met zonen van Piet van Gilse. Een andere zoon van Piet van Gilse was dan weer gehuwd met Maria van Loon, de dochter van Maria Amelia van Weel, dochter van Godefridus en zuster van Prosper, want zij trouwde in 1868 de ‘overbuurjongen’ in de persoon van de bekende Emile van Loon. Een uitgebreid netwerk van huwelijken over en weer was niet alleen een uiting van standsbewustzijn, maar het waarborgde ook de financiële belangen van de betrokken families.

Familie Van Loon

Als de eigenlijke bouwheer van het pand Markt 54 mag Emile van Loon (1841-1906) aangemerkt worden. Ook de toren bij het huis en de tuin werden op zijn initiatief gebouwd en aangelegd. Hij stamde uit een familie die in verhouding tot de familie Van Weel nog maar kort in Roosendaal gevestigd was. Met het huwelijk van Dingeman van Loon uit Oosterhout en Angelina Verstruijven uit Groot-Zundert in 1767 begint de historie van deze familie in Roosendaal. Bij zijn overlijden liet Dingeman een brouwerij in de Achterstraat na met een ijzerwinkel, een houttuin en verschillende andere takken van

‘negotie’, waaronder die in kalk. Dingemans zoon, Cornelis J. van Loon (1770-1816), en zijn kleinzoon, Petrus C. van Loon (1815-1860), waren eveneens actief als bierbrouwer. Dankzij deze nijverheid wisten zij in de loop van de negentiende eeuw fortuin te vergaren, wat voor een groot deel belegd werd in landerijen. Bierbrouwer Cornelis van Loon figureerde in 1813 nog slechts op plaats 56 op de lijst van de honderd hoogst aangeslagenen; zijn weduwe stond in 1824 echter al op de 24e plaats van de lijst. Zoon Petrus C. van Loon klom naar plaats veertien in 1844 en wist in 1850 nummer negen te bereiken. Daarmee was de groei er nog niet uit. In 1889 stond de weduwe van Petrus prominent op de eerste plaats, terwijl hun zoon Emile de vierde plaats innam. Net voor zijn overlijden was Emile van Loon in 1905 onomstotelijk de rijkste man in Roosendaal. Kortom, van een familie in de financiële achterhoede aan het begin van de negentiende eeuw groeide ze uit tot de rijkste familie van Roosendaal aan het einde van diezelfde eeuw. Naast de resultaten van handelsactiviteiten speelde nog een factor een rol bij die groeiende rijkdom, namelijk het toevallen van diverse erfenissen aan slechts één erfgenaam. Petrus C. van Loon huwde Johanna Catharina Eeman (1811-1890) en zij kregen één kind, de al genoemde Emile Petrus Antonius van Loon. Mevrouw Van Loon-Eeman stamde uit Oud Gastel, waar haar vader functies als die van burgemeester en dijkgraaf bekleedde. In 1826 was het ook P.F. Eeman die ‘het Hof’, gelegen aan de Markt in Oud Gastel, verwierf waarover in dit jaarboek eerder gepubliceerd is.⁹ Johanna C. Eeman was eveneens het enige kind uit de echtverbintenis van haar ouders, maar zij had wel een tweetal halfbroers en een halfzuster uit een eerder huwelijk van haar moeder. Maar alle drie bleven die zonder nakomelingen, zodat ook hun erfenissen uiteindelijk aan Emile van Loon toevielen.

Johanna Catharina van Loon-Eeman.
(Fotocollectie gemeentearchief Roosendaal)

Eén van de halfbroers van J.C. van Loon-Eeman was Thomas Josephus van Reijnsing (1796-1876), advocaat¹⁰ en van 1840 tot 1851 burgemeester van Roosendaal en Nispen. Wellicht heeft deze relatie bij Emile van Loon bestuurlijke ambities doen ontluiken. Ook grootvader Petrus C. van Loon was van 1814-1816 als vice-burgemeester in Roosendaal actief, terwijl neef Jacobus van Loon (1800-1868) als burgemeester en suikerfabrikant in Steenberg fungeerde. Al vanaf 1869 was Emile van Loon gemeenteraadslid en hij zou dat tot aan zijn dood in 1906 blijven. Vanaf 1888 bekleedde hij de functie van wethouder. Eind 1892 overleed na een loopbaan van ruim 40 jaar burgemeester L.J. Schoonheijt. Emile van Loon solliciteerde vervolgens naar dit ambt.¹¹ Hem werden allerhande positieve eigenschappen toegedicht, zoals fatsoenlijk, eerlijk, zeer gefortuneerd en ongebondenheid 'aan eene staatkundige partij'. Maar ook werd gewezen op zijn verzuim als voorzitter van de Gascommissie om tijdig op te treden tegen een fraude die gedurende tientallen jaren bij de Gasfabriek gepleegd werd. Uiteindelijk werd, zeer tot teleurstelling van Van Loon, een katholiek van elders benoemd: de toenmalige burgemeester van Beek en Donk A.L.G.H.M. Coenen. In 1895 legde Van Loon zijn ambt als wethouder neer. Emile van Loon was op 22 september 1868 gehuwd met Maria Amelia Isabella van Weel. Uit dit huwelijk werden in totaal vijf kinderen geboren: vier zonen en een dochter. De oudste zoon stierf als zeventienjarige in 1887; de andere drie zonen overleden nog jonger, namelijk in 1875 en 1876. Het oudst bewaard gebleven grafmonument op de begraafplaats aan de Bredaseweg herinnert nog aan deze kinderen. Het jongste kind, Maria Isabella Lucia van Loon (1878-1943), zou alleen overleven en de erfgename van huis en fortuin zijn.

Familie Van Gilse

Een monument voor de familie. Dat is de enig passende omschrijving voor het in 1919 verschenen *Genealogisch en biografisch boek van de familie Van Gilse : ter wijding aan de nagedachtenis mijns vader Petrus Adrianus Gerardus van Gilse, bij de herdenking van diens hondersten geboortedag en aan die mijner moeder Francisca Joanna Allegonda Janssens*, samengesteld door Fr.V.J.M. van Gilse, voorzien van allerlei foto's en tekeningen in 280 pagina's op groot formaat.¹² Uit het boek blijkt dat de familie oorspronkelijk afkomstig is uit Baarle-Hertog. Vanaf minstens 1570 tot ver in de twintigste eeuw waren zij daar als grondeigenaren, rentmeesters en bestuurders bekend. Het was ook als rentmeester in het Oostkwartier van het Markiezaat van Bergen op Zoom, dat Adrianus Christianus van Gilse (1747-1814) zich na 1775 vanuit Baarle-Hertog vestigde in Roosendaal. In die functie was Van Gilse overigens opvolger van zijn achterneef Godefridus van Griensven. In Roosendaal verkreeg hij ook nog andere functies. Zo was A.C. van Gilse vanaf 1805 permanent administrateur van de armengoederen, vanaf 1810 lid van de conseil municipal en in 1813-1814 kortstondig burgemeester van Roosendaal en Nispen. Ongehuwd en kinderloos had hij zijn neef Joannes

Petrus van Gilse (1781-1848) onder de hoede genomen. Deze kwam in 1808 vanuit Baarle naar Roosendaal en zou hem als administrateur en burgemeester opvolgen.¹³

Twee jaar na het overlijden van zijn oom te Roosendaal, die hem 'introduceerde bij de eerste familieën van die Gemeente en omstreken', huwde J.P. van Gilse met Christina Adriana Nieuwenboers (1788-1847). De moeder van de bruid behoorde tot de familie Van Weel en was verwant aan families als Cuypers, De Ram en Van Ertrijck. Naast vele verwanten bracht de bruid ook veel goederen mee in het huwelijk. Joannes Petrus beeerde voortaan het landbouwbedrijf van de familie Nieuwenboers en nam de bierbrouwerij 't Anker over van de familie Cuypers. In 1830 begon hij een wijnhandel en trad op als beheerder van de goederen van diverse personen, onder wie zijn schoonzuster en markies C.L. de Bellefonds de St. Aubin.¹⁴ De bierbrouwerij en de wijnhandel waren gevestigd nabij het woonhuis van de familie, nu Raadhuisstraat 45.¹⁵ Zoals reeds gezegd was hij burgemeester van Roosendaal en Nispen en wel van 1814-1838. Later trad hij nog op als raadslid in de periode 1842-1845.

Het echtpaar Van Gilse-Nieuwenboers kreeg drie zonen. De oudste werd advocaat, notaris en was actief als gemeenteraadslid en Statenlid. Maar hij stierf tamelijk jong en kinderloos. De jongste zoon trad toe tot jezuïeten en mocht ook niet oud worden. De tweede zoon daarentegen, P.A.G. of Piet van Gilse (1819-1905)¹⁶, bereikte een eerbiedwaardige leeftijd. Hij moet een dynamisch man zijn geweest, zowel op zakelijk als bestuurlijk gebied. Als grondeigenaar en projectontwikkelaar, bierbrouwer en wijnhandelaar was hij actief. Hij had belangen in de suikerindustrie en met zijn zonen Vincent en Frans richtte hij in 1893 een bank op. Daarnaast was hij ruim 40 jaar wethouder en enkele jaren lid van Provinciale Staten. Uit zijn huwelijk met de dochter van een medicinae doctor, Francisca of Fanny Janssens (1831-1893), stammen tien kinderen, van wie er zes de volwassenheid bereikten.

Raadhuisstraat 45.
(Fotocollectie gemeentearchief Roosendaal)

Maria Amelia Isabella van Loon-van Weel.
(Fotocollectie gemeentearchief Roosendaal)

Wanneer we kijken naar de lijsten van de hoogst aangeslagenen in de belastingen, zien we het succes van de familie Van Gilse weerspiegeld. In 1813 worden ze niet genoemd, maar zowel in 1821 als in 1844 bleek burgemeester J.P. van Gilse stevig op de eerste plaats te staan. Na zijn overlijden stonden in 1850 twee van zijn zonen op de plaatsen vier en vijf. In 1889 nam Piet van Gilse de derde plaats in en zijn zoon Victor van Gilse stond op nummer twaalf. Na het overlijden van hun vader verdeelden de zes broers de boedel, maar brachten tevens in 1907 de bouwterreinen in het oostelijk gedeelte van Roosendaal onder in de 'N.V. Roosendaalsche Maatschappij tot exploitatie van onroerende goederen'. Een en ander legde hen geen windeieren. In 1914 verdienden vier broers Van Gilse meer dan 10.000 gulden per jaar en bankier Vincent van Gilse (1872-1930) zelfs meer dan 20.000 gulden. De uitzonderingspositie van Vincent zal voor een belangrijk deel voortgekomen zijn uit de inkomsten van zijn echtgenote. Hij was namelijk in 1902 gehuwd met de dochter en enige erfgename van Emile van Loon, Maria I.L. van Loon.¹⁷ In hetzelfde jaar 1914 genoot schoonmoeder M.A.I. van Loon-van Weel een inkomen van niet minder dan 23.000 gulden per jaar. Eind januari 1929 overleed de oude mevrouw Van Loon-van Weel en slechts enkele dagen later nam Vincent van Gilse het initiatief voor een grote verbouwing van het geërfde huis aan de Markt. Hij schreef een kort briefje¹⁸ aan de bekende architect Jos Cuypers.¹⁹ Daarin ontvouwde hij zijn bedoelingen: 'Daar ik voornemens ben een groot woonhuis, hetwelk zeer solide gebouwd en gelegen is aan de Groote Markt alhier, inwendig te moderniseren en in stijl te brengen met mijne antieke meubelen...'

Het is het begin van een grootscheepse verbouwing, waarvan Vincent van Gilse echter de voltooiing niet meer mee mocht maken. Hij stierf op 7 februari 1930 en architect Cuypers kreeg van de weduwe de vervolgpdracht om een grafsteen te ontwerpen. Dit monument is nog altijd aanwezig op de R.K. Begraafplaats aan de Bredaseweg.

Het vernieuwde en uitgebreide huis bracht de weduwe geen geluk. De

Jos Cuypers

Jos Cuypers werd op 10 juni 1861 geboren in Roermond als zoon van de bekende architect Pierre (P.J.H.) Cuypers. Jos werd opgeleid in het bedrijf van zijn vader en voltooide in 1883 zijn opleiding aan de Polytechnische Hogeschool in Delft. Vervolgens trad hij in het bedrijf van zijn vader die op dat moment druk was met de bouw van talloze kerken, het Rijksmuseum en Centraal Station te Amsterdam. Jos Cuypers werkte aanvankelijk in de neogotische stijl die zo kenmerkend is voor de stijl van zijn vader, maar toen hij in 1893 de nieuwe St. Bavokathedraal in Haarlem mocht ontwerpen, voegde hij daar Romaanse invloeden aan toe. De combinatie van gotiek en romaans werd verder ontwikkeld, toen Jos Cuypers in de periode 1900-1908 samenwerkte met architect Jan Stuijt. Een project uit die tijd is de St. Gummaruskerk in Steenberg. Vanaf 1920 ging Jos Cuypers verder met zijn zoon Pierre die een sterke voorkeur had voor de moderne expressionistische architectuur. Invloeden hiervan zijn ook duidelijk zichtbaar in Markt 54 in Roosendaal, zoals onder andere het glas-in-lood, betimmeringen en tegelwerk in de badkamer. Jos Cuypers overleed in Meerssen op 20 januari 1949.

bank van de familie Van Gilse kreeg eerst op 28 mei 1935 surséance van betaling en werd vervolgens op 25 juni 1935 failliet verklaard. Verschillende familiebedrijven gingen mee onder, al wisten de kandijfabriek en de wijnhandel te overleven. Maria van Loon werd samen met haar zwager Frans van Gilse als firmant van de bank persoonlijk aangesproken met als gevolg dat beiden zich gedwongen zagen al hun goederen te verkopen. De veiling van beide inboedels bij Mak in Dordrecht nam eind oktober 1935 drie dagen in beslag.²⁰ Het huis en tuin aan de Markt werden verkocht aan de gemeente. Maria van Loon was al in de zomer van 1935 uit Roosendaal vertrokken. Tot aan haar overlijden op 31 augustus 1943 verbleef zij in een pension in Den Haag. Maar ze werd begraven naast haar echtgenoot in het door Jos Cuypers ontworpen graf op de begraafplaats aan de Bredaseweg.

Vincent van Gilse.
(Fotocollectie
gemeentearchief
Roosendaal)

Maria van Loon.
(Fotocollectie
gemeentearchief
Roosendaal)

Rijksmonument

Vanouds is de Markt het centrum van Roosendaal waar ook de grote huizen van de welgestelden stonden. Veel van deze panden zijn inmiddels verdwenen of ingrijpend verbouwd. Het huis Markt 54, in Roosendaal beter bekend als het Emile van Loonhuis, werd enkele jaren geleden gerestaureerd en nadrukkelijk geïntegreerd in de omringende ruimten van de openbare bibliotheek. De wijzigingen die het huis hierbij onderging waren zeker niet de eerste en mogelijk ook niet de laatste. Gedurende het bestaan van het pand vanaf 1862 is het verschillende keren zeer ingrijpend aangepast. Telkens weer aan de dan heersende mode en de gebruikswensen van de eigenaar.

Sinds 2002 is het huis een rijksmonument. Een welverdiend predicaat omdat de woning ook na de wijzigingen nog altijd een waardevolle representant is van de vroegere wooncultuur van de Roosendaalse notabelen. Daarnaast heeft het pand door zijn latere bestemming als gemeentehuis ook een niet te onderschatten cultuurhistorische waarde. Een goede reden om eens wat nader te kijken naar het huis Markt 54. Allereerst wordt getracht een beeld te schetsen van de oorspronkelijke opzet van het huis en de grote tuin in de jaren zeventig van de negentiende eeuw. Daarna komen de uitbreiding in 1892 en de rigoureuze verbouwing in 1929 aan bod. Aan de hand van het vele bewaard gebleven archiefmateriaal wordt een uitgebreide rondgang gemaakt door het complex. Ten slotte wordt ingegaan op de herbestemming van het huis tot gemeentehuis in 1936 en de latere bestemmingen.

Huis en tuin in eerste aanleg

Het oorspronkelijke huis is ontworpen volgens een duidelijke structuur met een strakke, gestuukte, symmetrische gevel in eclectische stijl. Het eclecticisme was een stijl die midden negentiende eeuw zeer populair was geworden en waarin de 'beste' elementen uit de zogeheten neostijlen in allerlei variaties werden gecombineerd. Zo werden in gevels probleemloos klassieke zuilen gecombineerd met gotische bogen en barokke balustrades.

Het huis is opgebouwd uit twee bouwlagen met daarboven een zolderlaag onder een afgeplat schilddak. Dit wil zeggen dat het huis geen topgevels heeft maar aan alle zijden lijstgevels. Bovenop ligt een plat dak dat echter niet te zien is, omdat aan alle zijden een dakbeschoot is aangebracht. Op deze wijze wist men optimaal ruimte op de zolder te creëren.

Centraal bevond zich een entreepartij met hardstenen omlijsting en dubbele deuren. In de bovenzijde van de lijst is op een schildje tevens het jaartal 1862 met een drietal roosjes opgenomen. Boven de entree is een balkon aangebracht met balustrade en aan weerszijden van deze middenpartij twee vensters. Aan de bovenzijde van de gevel zijn vrijwel direct onder de kroonlijst zogeheten mezzaninoramén aangebracht. Een

De voorgevel van het gerestaureerde pand Markt 54 met aan weerszijden appartementen en commerciële ruimten van het complex Marktstede. (Foto M. Buijs, 2008)

mezzanino is een soort tussenverdieping met een geringe hoogte en dus ook lagere ramen. Dit is een kenmerkend element uit de baroktijd dat in Nederland vaak onder het dak, boven de hogere ramen van de hoofdverdiepingen werd toegepast. Opvallend is de rijke decoratie die aan de voorzijde is toegepast. De raamomlijstingen zijn aan de bovenzijde voorzien van kuiven met krullen, loofwerk, guirlandes en fruit. De kroonlijst heeft aan de onderzijde een lijst van kleine uitspringende blokjes, een zogeheten tandlijst. De deuromlijsting is aan weerszijden voorzien van ijzeren schoenschrapers, waaraan men de schoenen kon schoonschrapen voordat men het huis binnenging. Voor het huis lag een hardstenen stoep met stoepalen en smeedijzeren kettingen.

De achtergevel kende een zelfde indeling als de voorgevel, al zal de stucdecoratie minder rijk geweest zijn. De zijgevels werden geheel blind uitgevoerd.

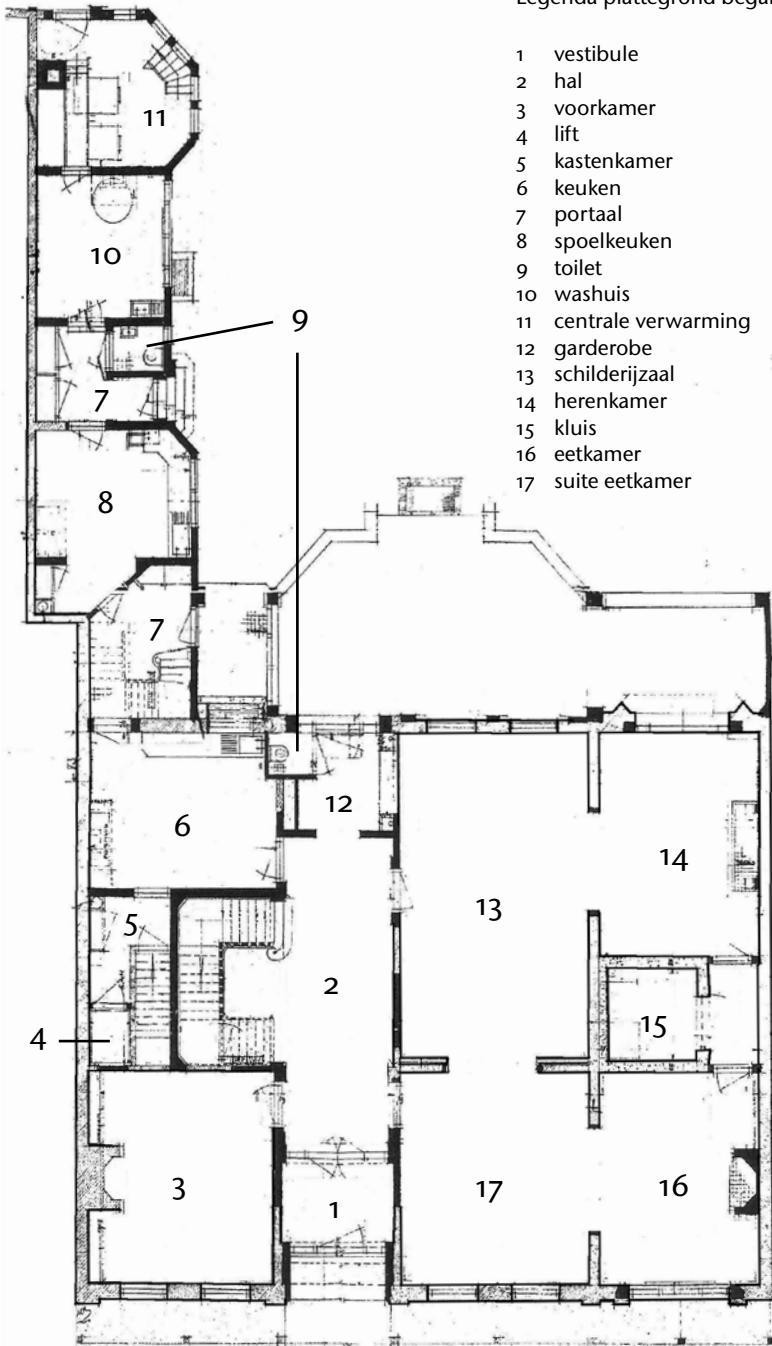
Over de indeling van het huis is niet veel bekend, omdat plattegronden ontbreken. Echter wie goed kijkt naar de tekeningen van de verbouwing in 1929, vangt toch nog belangrijke indrukken van het oorspronkelijke huis. Dit is mogelijk omdat de wijzigingen, zoals het dicht metselen van deuren en verwijderen van muren, duidelijk zijn aangegeven.

Zoals gebruikelijk in een klassiek herenhuis leidde vanaf de voordeur een brede gang naar de achterdeur. Aan weerszijden van de gang gaven dubbele deuren toegang tot kamers met centraal tegen de zijgevels geplaatste schouwen. Links van de gang bevonden zich achtereenvolgens een voorkamer die wellicht als ontvangstkamer diende, het trappenhuis en de keuken. Rechts van de gang lagen een voorkamer met daarachter, verbonden door suite deuren, een zaal.

Legenda plattegrond begane grond

- 1 vestibule
- 2 hal
- 3 voorkamer
- 4 lift
- 5 kastenkamer
- 6 keuken
- 7 portaal
- 8 spoelkeuken
- 9 toilet
- 10 washuis
- 11 centrale verwarming
- 12 garderobe
- 13 schilderijzaal
- 14 herenkamer
- 15 kluis
- 16 eetkamer
- 17 suite eetkamer

119

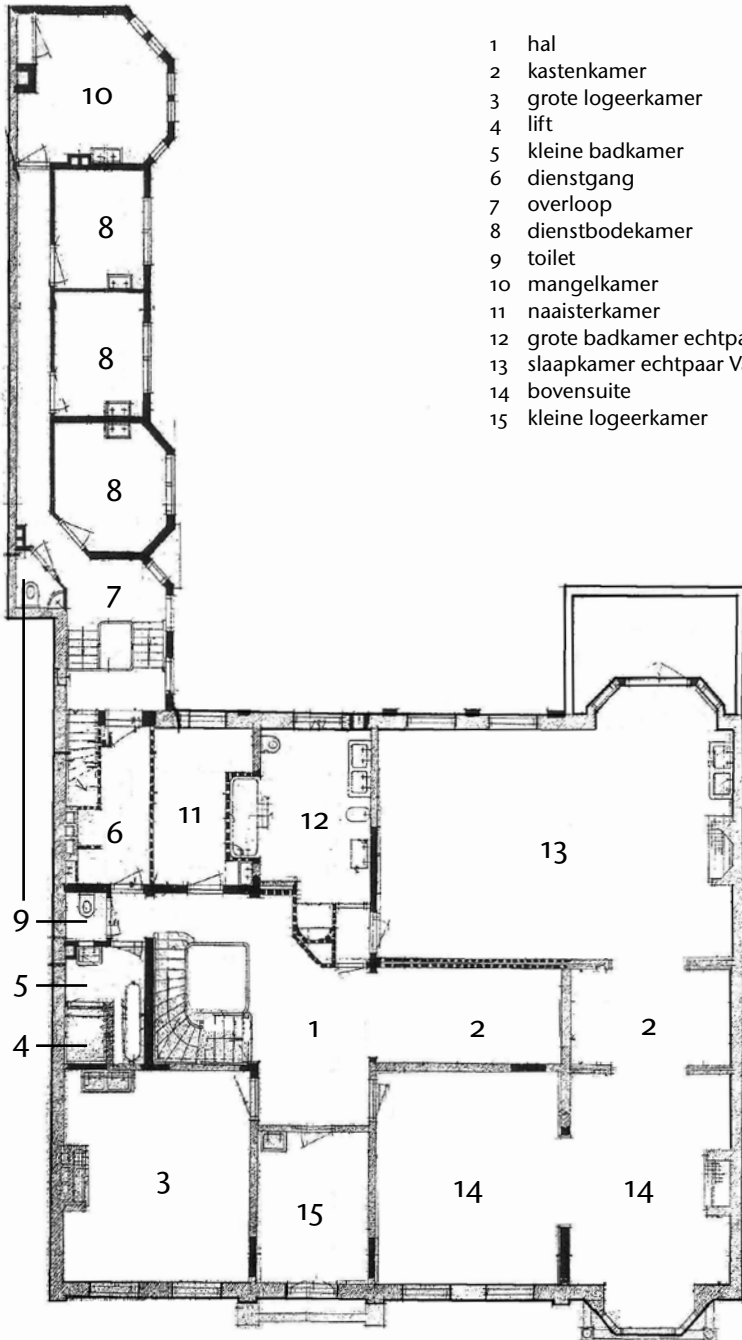

Plattegrond van de begane grond van het pand Markt 54. (Bewerking M. Buijs)

Legenda plattegrond eerste verdieping

- 1 hal
- 2 kastenkamer
- 3 grote logeerkamer
- 4 lift
- 5 kleine badkamer
- 6 dienstgang
- 7 overloop
- 8 dienstbodekamer
- 9 toilet
- 10 mangelkamer
- 11 naaisterkamer
- 12 grote badkamer echtbaar Van Gilse
- 13 slaapkamer echtbaar Van Gilse
- 14 bovensuite
- 15 kleine logeerkamer

120

Plattegrond van de eerste verdieping van het pand Markt 54. (Bewerking M. Buijs)

Detail van het trappenhuis met de zoldertrap en daarboven de lichtkap van glas-in-lood.
(Foto M. Buijs, 2008)

Deze ruimten waren grotendeels anders afgewerkt dan dat nu nog te zien is in de huidige situatie. Die is immers voor een groot deel pas in 1929 tot stand gekomen. Ook de trap en de keuken zullen er ten tijde van de bouw anders hebben uitgezien, maar deze zijn niet wezenlijk verplaatst binnen het pand. Dit heeft hoogstwaarschijnlijk te maken met lastig verplaatsbare zaken als waterleiding en de ontsluiting van de kelder.

Op de eerste etage was de indeling grotendeels gelijk aan de begane grond. Dus ook hier een centrale middengang met aan weerszijden kamers. Opvallend hierbij is de opzet van een 'appartement' aan de voorzijde. Op de plattegrond uit 1929 is duidelijk te zien, dat al in een eerdere fase het voorste deel van de middengang was afgesplitst, zodat een kamer met balkon ontstond. Deze kamer was met deuren verbonden met de beide voorkamers en zodoende konden deze drie kamers ook als geheel worden gebruikt.

Achter het huis lagen vanouds weilanden met daarop enkele oude wilgen die in de winter nogal eens te kampen hadden met wateroverlast. Een groot deel hiervan behoorde toe aan Emile van Loon. Een ander deel bestond al als tuin. Dat was de zogenaamde hof van advocaat Van Reijnsingen, die Van Loon door vererving in eigendom kreeg. In 1883 liet Emile van Loon naar ontwerp van de Roosendaalse gebroeders Heerma van Voss op dit terrein een tuin aanleggen. De problemen met de lage ligging werden opgelost door het terrein op te hogen met grond afkomstig van suikerbieten en te draineren met puin. Een opvallend element in de tuin is nog altijd een centrale middenas in de vorm van een laan die vanuit de Vughtstraat recht op de achterdeur van het huis gericht was. Deze laan stamt vrijwel zeker uit de beginfase. Afgezien van dit formele element was de tuin geheel aangelegd volgens de ideeën van de Engelse Landschapsstijl. Door de tuin slingerde een serpentinevijver. Dit type waterpartij was in de negentiende eeuw erg populair, omdat de vijvers door het aanbrengen van bochten,

De tuin omstreeks 1900. Duidelijk is het effect te zien van de Engelse landschapstijl met gazons, slingerende paden, perken, vrijstaande bomen en heesterbeplanting. Op de achtergrond de tuinmanswoning aan de Vughtstraat. (Fotocollectie gemeentearchief Roosendaal)

brede en nauwe stukken het karakter kregen van een natuurlijke waterloop. Zeker als dit zo geraffineerd werd aangelegd dat begin en eind van de vijver keurig achter een heuveltje of struikgewas schuilgingen. Door de hele tuin werden eveneens slingerende paden aangelegd die grote gazons en beplantingen met bomen en heesters doorsneden. Doordat afgezien van de hoofdas geen enkel pad een rechte loop kende, was een wandeling door dergelijke tuinen voortdurende verrassend, omdat door het slingeren telkens een ander stuk tuin in het gezichtsveld kwam. Dit gegeven werd veelal gecombineerd met het creëren van zichtlijnen door een geraffineerde plaatsing van de heesters, bomen, heuveltjes en prieeltjes. Ook de tuin van Markt 54 werd zo aangelegd dat vanuit verschillende punten achter in de tuin ineens het huis in volle glorie te aanschouwen was. Het mooiste gezicht moet men hebben gehad vanaf de perken voor een tweetal kassen aan de noordzijde van de tuin. Hier keek men vanaf een verhoging over het breedste punt van de vijver en een gazon op de achtergevel van het huis. Overigens stroomde door de tuin ook nog een afwatering die vanouds langs de Molenstraat en de Markt naar de Molenbeek liep. Later werd deze beek geheel overkluisd en verdween uit het straatbeeld.

Verbouwing en uitbreiding 1892

Emile van Loon gaf het huis extra cachet door een zeer opvallende uitbreiding naar ontwerp van de Roosendaalse architect Marinus Ver-gouwen. De rijweg aan de rechterzijde van het pand werd overbouwd

Marinus Vergouwen

123

Marinus Vergouwen werd op 8 februari 1858 te Roosendaal geboren als zoon van de koopman Hubertus Vergouwen en Dymphna Meesters. Na een opleiding aan de gemeentelijke Teekenschool¹ vertrok Vergouwen in 1876 naar Antwerpen waar hij studeerde aan de Koninklijke Academie voor Schone Kunsten. Hier wist hij zich blijkbaar zeer succesvol te bewijzen in de architectuur, wat beloond werd met de Prix d' Excellence van de Academie. Grote hulde viel hem vervolgens ten deel, allereerst in Antwerpen waar zijn straat, de Isabellalei, uitbundig versierd werd. In Roosendaal werd Vergouwen aan het station ontvangen door zijn oude docenten van de Teekenschool en in een feestelijke stoet met rijtuigen en harmonie naar zijn ouderlijk huis geleid. Dit alles is terug te lezen in het dagblad *De Grondwet*² dat helaas niet vermeldt met welke prestatie Vergouwen zijn prijs wist te behalen.

Vergouwen ontwierp veelal in de typisch negentiende-eeuwse eclectische stijl met veel invloeden van de neorenaissance en neogotiek. Niet verwonderlijk als men bedenkt, dat hij tijdens zijn studie ook stage liep bij de bouw van het Rijksmuseum in Amsterdam naar ontwerp van P.J.H. Cuypers. In 1892 werd Vergouwen benoemd tot gemeenteopzichter in Roosendaal en direct betrokken bij de verbouwing van het oude raadhuis aan de Markt. Daarnaast tekende hij vele woningen en winkelpanden. In 1898 bouwde hij zijn eigen woonhuis, 'Rust Roest', op een perceel aan de Burgerhoutsestraat. Tegelijkertijd werd aan de overzijde van de straat de villa Mariahove gebouwd, eveneens naar ontwerp van Vergouwen. Daar vlakbij, in de Fortuinstraat, exploiteerde hij een betonfabriekje genaamd 'Fortuna'. Andere bekende projecten van zijn hand zijn onder andere de kapel op de Kapelberg (1897), de Antoniuskerk aan de Brugstraat (1904) en de Groenten- en Vruchtendrogerij West-Brabant aan de Westelijke Havendijk (1917).

Op 4 juli 1894 huwde Vergouwen met Johanna Adriana van der Ouderaa. Hij overleed te Roosendaal op 1 november 1948.³

1 Bogers.

2 Dagblad *De Grondwet* van 7, 11, 14 en 18 mei 1882.

3 Met dank aan J. van Nassau voor zijn aanvullende gegevens betreffende Marinus Vergouwen.

en zowel aan de straatzijde als tuinzijde bekroond met een toren. De uitbreiding onderscheidt zich van het bestaande huis door een veel rijkere detaillering, waarin veel neorenaissancistische elementen en kenmerken uit de verschillende Lodewijksstijlen zijn opgenomen. De toren aan de voorzijde heeft een vierkante, afgeplatte spits met bovenop een crête ofwel sierhek. Aan de achterzijde is een uispitsvormige toren aangebracht.

Opvallend aan deze uitbreiding is de rijke detaillering die duidelijk de kenmerken van architect Vergouwen draagt. Vooral met de verbouwing van het raadhuis op de Markt (1894) en de villa Mariahove aan de Burgerhoutsestraat (1899) zijn veel overeenkomsten te ontdekken. Kenmerkend zijn de cirkelvormige motieven die in alle drie de panden veelvuldig zijn toegepast. Bij Markt 54 waren ze aanwezig in de smeedijzeren roosters voor de koetspoorten en volgens de tekening gepland in de crête op het torentje. Bij het raadhuis waren deze vormen aanwezig in de balustrade en eveneens een crête op de nok. Bij Mariahove zijn de beide dubbele voordeuren voorzien van dezelfde roosters, de crête op de nok en de balustrade van de hoofdtrap vanuit de hal naar de eerste verdieping.

De geringe breedte van de uitbreiding maakte dat de kamers daarin smal en diep werden. Architect Vergouwen wist echter optimaal te zorgen voor lichttoetreding door aan de voor- en achterzijde erkers te bouwen. Aan de voorzijde werd de erker uitgebouwd op een balkon, dat

De Markt in westelijke richting circa 1910. Rechts het pand Markt 54 met onder de toren de dubbele koetspoort en voor het huis nog palen met kettingen. Links halverwege de rij het iets naar voren springende pand van de familie Van Weel (Markt 49). Het hoge pand met toren op de achtergrond is de bank van de familie Van Gilse. (Fotocollectie gemeente-archief Roosendaal)

sterke overeenkomsten vertoont met het balkon boven de voordeur. Zo heeft ook dit balkon fraaie hardstenen consoles en een balustrade met balusters. Op de hoeken van het balkon staan zuiltjes die een tweede balkon boven de erker mee ondersteunen. Dit balkon heeft een voor Vergouwen kenmerkende smeedijzeren balustrade.

Louter als sierelement ontwierp Vergouwen boven de kroonlijst tot slot nog een monumentale dakkapel of Vlaamse gevel. Deze dakkapel heeft een venster onder een rondboog. Het venster wordt geflankeerd door rijk gedecoreerde zuiltjes en klauwstukken. In het tympaan boven het venster is een stucornament aangebracht met daarin de vervlochten letters L en W, verwijzend naar de bewoners, het echtpaar Van Loon-van Weel. De uitbreiding leidde ook in het interieur van het huis tot een interessant gegeven. De extra kamer boven de poortdoorgang werd namelijk verbonden met de drie voorkamers in het bestaande huis. Deze vormden een eenheid zoals al eerder werd geschetst. Architectonisch interessant is de plaatsing van de tussendeuren van deze kamers in elkaars verlengde langs de raamzijde. Hiermee ontstond een zogenaamde ‘enfilade’ die vroeger ook in landhuizen en paleizen werd toegepast, voordat het gebruik van ontsluitingsgangen en galerijen gemeengoed werd. Enfilades werden populair vanwege de fraaie doorzichten die daarmee gecreëerd konden worden.

Verbouwing en uitbreiding 1929

Tot 1929 woonde de weduwe Van Loon-van Weel in het grote huis. Vervolgens ging de eigendom over op haar dochter Maria Isabella Lucia van Loon (1878-1943) die in 1902 gehuwd was met bankier Vincent van Gilse. Zoals al bleek uit de bewonersgeschiedenis gaf Van Gilse direct na het overlijden van zijn schoonmoeder opdracht om het woonhuis aan de Markt te verbouwen. De keuze viel hierbij op Jos Cuypers, de getalenteerde zoon van de vermaarde Pierre Cuypers. Opvallend is hoe snel daarna alles zijn beslag kreeg. Op 4 februari 1929 schreef Van Gilse naar Cuypers en die schakelde op 13 februari al tuinarchitect Versteeg uit Naarden in. Een drukke periode van inmeting en planvorming volgde. In maart waren de tekeningen gereed en op 15 mei 1929 werd de verbouwing gegund aan de Roosendaalse aannemer F. Suykerbuyk.²¹ Het ontwerp van Cuypers gaat in het interieur voorbij aan de kwaliteiten van het oorspronkelijke huis. Op zich niet verwonderlijk, alles was op dat moment ruim vijftig jaar oud en het (schoon)ouderlijk huis werd waarschijnlijk door de nieuwe eigenaren als ouderwets ervaren. De negentiende-eeuwse architectuur met veel symmetrie, dubbele deuren en stuc werd verlaten. Geheel naar de mode van de tijd werd het huis afgewerkt met de meest kostbare materialen, zoals teakhout voor de vloeren, natuursteen en glas-in-lood. Een zeer ingrijpende verbouwing waarbij kosten noch moeite gespaard werden was het gevolg. Dankzij het feit dat het huis grotendeels bewaard is gebleven en de uitgebreide tekeningen van Cuypers, is het mogelijk een rondgang te maken door het complex.

Grafmonument van het echtpaar Van Gilse-van Loon ontworpen door Jos Cuypers. (Fotocollectie gemeentearchief Roosendaal)

Het woonhuis

Het bezoek voor het echtpaar Van Gilse-van Loon meldde zich aan de fraaie houten voordeur in de portiek aan de voorzijde. Van daar kwamen in een tochtportaal dat met een dubbele deur verbonden was met de grote hal of vestibule. Deze ruimte is als één geheel ontworpen met het trappenhuis dat zich aan de linkerzijde bevindt. Het trappenhuis is een van de belangrijkste onderdelen van het interieur. Vanuit de hal op de begane grond draait de trap met een kwartslag naar de overloop. Vanaf dat punt gaat de trap verder naar de zolder. Boven de trap is een lichtkap van glas-in-lood aangebracht in de vorm van een spits tongewelf. Voor een optimaal effect is in het dakschild boven deze lichtkap een groot lichtraam aangebracht.

Aan weerszijden van de vestibule bevonden zich aan de straat twee vertrekken die grotendeels in de oude staat gehandhaafd bleven. Het waren voorname kamers met stucplafonds.

De rechtervoorkamer werd door het aanbrengen van schuifdeuren verbonden met de achterliggende zaal en een derde, nieuwe, voorkamer die in de voormalige doorrit onder de toren werd gecreëerd. Deze voorkamer-en-suite werd bestemd tot eetkamer. De grote zaal werd geheel voorzien van een betimmering met lambriseringen en lijstwerk. Hierin werden grote beschilderde behangsels opgenomen en de ruimte kreeg dan ook de naam 'schilderijzaal'. De schilderijen zijn waarschijnlijk achttiende-eeuws en gemaakt in Vlaanderen. Voorgesteld zijn de Zeven Werken van Barmhartigheid in een arcadisch landschap. Boven de deuren zijn grisailles aangebracht. Dit zijn geschilderde panelen die beeldhouwwerk met engeltjes van witgrijs geaderd marmer voorstellen. Aansluitend op de zaal werd in de voormalige doorrit een herenkamer gerealiseerd. Deze ruimte werd daadwerkelijk het domein van de heer Van Gilse, want in de ruimte tussen de eetkamer en deze herenkamer werd een gang met een grote brandkast aangebracht. Vanuit de herenkamer gaven dubbele deuren toegang tot het terras dat over de volle achterzijde werd gerealiseerd.

Links van de gang en vestibule was het huishoudelijke hart van het huis te vinden. Dit bestond uit een keuken direct ten noorden van de trap en aansluitend een dienstvleugel. Achter de trap gaf een trap toegang tot de kelder en kon met een lift de eerste etage worden bereikt. Tussen de vestibule en de tuin bevond zich in het afgescheiden achterste deel van de vroegere gang een portaal met toilet en garderobe.

Op de eerste etage werd deze plattegrond voor een groot deel herhaald. Beklom men de statige trap, dan kwam men op de ruime bovenhal die hetzelfde verloop had als de hal beneden. In het verlengde hiervan, boven het tochtportaal van de hoofdentree, bevond zich de zogeheten 'kleine logeerkamer'. Vanuit deze ruimte was het balkon aan de voorzijde van het huis bereikbaar. Aan weerszijden hiervan bevonden zich voorkamers, waarvan de linkerkamer als 'grote logeerkamer' werd bestempeld en de rechtervoorkamers door het aanbrengen van dubbele deuren tot 'boven-suite' werden verbouwd. Het hier aanwezige 'enfilade-effect' dat zoals eerder geschetst dateerde van de verbouwing in 1892, werd bij de verbouwing van 1929 door het dichtmetselen van de tussendeuren weggenomen.

De doorgang van de schilderijzaal naar de eetkamer. Aan weerszijden van de deur geschilderde landschappen in lambrisering en lijstwerk. Boven de dubbele deur een zogenaamde grisaille met musicerende engeltjes. (Fotocollectie gemeentearchief Roosendaal)

Bij de restauratie in 2007 werden de betegelde wand en het verzonken marmeren bad teruggevonden. Deze zijn zichtbaar geïntegreerd in het interieur van de bibliotheek. (Foto M. Buijs, 2008)

Aan de achterzijde werd boven de zaal en de herenkamer de slaapkamer van de echtelieden Van Gilse gerealiseerd. Dit werd een enorme ruimte met spiegelkast en een doorgang met suitedeuren naar de aangrenzende kastenkamer en 'boven-suite'. Aanvankelijk lag deze kamer precies boven de schilderijenzaal. Bij de verbouwing werd de ruimte een kwartslag gedraaid, zodat de lange zijde aan de tuinkant kwam te liggen en daarmee de kamer een stuk lichter werd. Het gedeelte van de slaapkamer dat hiermee kwam te vervallen werd ingericht als kastenkamer en met een boog verbonden aan de bovenhal.

Ten noorden van de bovenhal, naast de slaapkamer van de Van Gilses, lag de badkamer. Een zeker voor die tijd zeer luxe en fraai afgewerkte ruimte met in halfronde nissen een douche en een verzonken marmeren bad met treden. Verder kende deze fraai betegelde ruimte nog een toilet, bidet, dubbele wastafel en voetbad. Hiermee lieten de Van Gilses duidelijk blijken het comfort van de tijd te willen genieten. Overigens werden alle kamers voorzien van wastafels met stromend water. Een heel verschil met de tot dat moment gangbare lampetkannen.

Evenals beneden vormden de vertrekken rondom de trap de overgang naar het huishoudelijke gedeelte. Naast de grote badkamer lag de kamer van de naaister en achter de trap een kleine badkamer - waar ook de lift uitkwam - en een doorgang naar de dienstvleugel aan de achterzijde. Overigens geven de bouwtekeningen aan, dat ook boven de hal de voornaamste kamers voorzien werden van eiken parketvloeren, grote schouwen en fraaie plafonds. Beklom men ten slotte de zoldertrap dan kwam men in een enorme ruimte onder de kap die als berging gediend zal hebben.

De dienstvleugels

Achter de keuken stond vanouds een langgerekte uitbouw. Door Cuypers werd dit gedeelte, afgezien van de balklagen en achterwand, geheel vernieuwd. Niet bekend is hoe de oorspronkelijke indeling was. De verbouwing van 1929 voorzag in de bouw van een groot portaal met diensttrap

direct achter de keuken, zodat ook van daaruit direct de eerste etage van het huis bereikbaar was. Achter het portaal werd een grote speelkeuken ingericht. Vervolgens was er een portaal met een deur naar de tuin, een washuis en een stookruimte voor de centrale verwarming.

De dienstvleugel draaide een kwartslag, zodat deze werd voortgezet achter de belendende percelen. Hier bevonden zich nog een kolenberging, een dienst-wc en een grote dubbele garage met smeerput, overdekte wasplaats (carport) en een kamer voor de chauffeur. Op de verdieping van deze dienstvleugel waren een drietal ruime dienstbodenkamers.

De bijgebouwen en tuinen

In het oostelijk deel van de tuin werd in 1929 door de Roosendaalse aannemer Van Esch een tuinmanswoning gebouwd, voorheen Vughtstraat 11. Dit eenvoudig ontworpen pand kreeg aan de voorzijde een topgevel en werd geheel gepleisterd. Deze woning is verdwenen toen de voormalige moestuin werd omgevormd tot parkeerplaats.

Aan de oude centrale as van de tuin staat nabij het oude achterhek de woning Vughtstraat 13. Dit was de koetsierswoning die in 1882 in opdracht van Emile van Loon was gebouwd. De architect C.P. van Genk uit Bergen op Zoom leverde hiervoor een voor hem kenmerkend ontwerp in chaletstijl. Zo kreeg het pand aan de voorzijde een uitgebouwde veranda met daarboven een balkon en dakoverstek met siersnijwerk. Ook dit pand werd in 1930 gewijzigd en daarbij voorzien van een uitbouw met entree aan de noordzijde. Een ingrijpende verbouwing in 1968 heeft dit pand onherkenbaar gemaakt.

Evenals het huis werden ook de tuinen aangepakt. Het middendeel van

De oude toegangslaan vanuit de Vughtstraat die leidde naar de achterdeur van Markt 54. Rechts de voormalige tuinmanswoning. (Foto M. Buijs, 2008)

de tuin werd naar ontwerp van D. Tersteeg gemoderniseerd. De noordelijke oever van de vijver werd voorzien van een bakstenen bassinwand en een stenen terras, waardoor men hier nog meer van het fraaie zicht op vijver, tuin en huis kon genieten. In het oostelijk deel van de tuin werd een moestuin aangelegd en werden kassen geplaatst, nadat de oude kassen op de noordoever van de vijver hadden moeten wijken. Zo doende kreeg de tuin een bijzondere gelaagdheid met zowel elementen uit de romantische landschapsstijl van de negentiende eeuw als strakke moderne toevoegingen uit de twintigste eeuw.

Van woonhuis naar gemeentehuis

Zoals eerder vermeld heeft het echtpaar Van Gilse nauwelijks van de verbouwingen kunnen genieten. Tijdens de bouw overleed Vincent van Gilse²² en enkele jaren later verliet zijn weduwe noodgedwongen het prachtige pand.

De achterzijde van het pand Markt 54 na de bestemming tot gemeentehuis. Duidelijk zichtbaar zijn de uivormige spits op de toren uit 1892 aan de linkerzijde en de uitgebouwde dienstvleugel aan de rechterzijde. De hoge schoorsteen hoorde bij de verwarmingscentrale. (Fotocollectie gemeentearchief Roosendaal)

De achtergevel van het pand Markt 54 zoals deze tegenwoordig zichtbaar is vanuit de hal van de bibliotheek. (Foto M. Buijs, 2008)

Enkele maanden nadat op 25 juni 1935 de bank van Van Gilse failliet was verklaard, kwam de aanstaande verkoop van Markt 54 en de aangrenzende tuin onder de aandacht van de Roosendaalse politiek. Raadslid L. Theunisse wees in de raadsvergadering van 12 augustus van dat jaar het gemeentebestuur op de mogelijkheid tot aankoop en de voordelen daarvan voor de gemeente. De huisvesting van de gemeente Roosendaal was op dat moment namelijk problematisch. Het oude raadhuis op de kop van de Markt voldeed al jaren niet meer: het was te klein en ongelukkig ingedeeld. Dientengevolge waren de ambtenaren voor een deel buiten het pand gehuisvest wat een weinig gelukkige situatie was. Een spontane actie op initiatief van vooraanstaande Roosendalers voorkwam, dat het eigendom van Van Gilse in handen van speculanten zou vallen om verkaveld te worden. Dagblad *De Grondwet* zou later²³ melden, dat hier zowel de oude Roosendaalse families, de lokale bankiers, arbeidsorganisaties, de zusters kortom arm en rijk naar rato aan bijdroegen.

Ondanks de economisch slechte tijd werd binnen een dag de benodigde koopsom van 75.000 gulden bijeen gebracht. Huis en tuin werden voor 88.200 gulden overgenomen. Daarbij kwamen nog kosten voor verbouwingen, inrichting en de aanleg van een kinderspeelplaats in de tuin. De totale kosten bedroegen 102.500 gulden. Door alle voortvarendheid wisselde het huis al op 28 september 1935 van eigenaar.²⁴ Door de recente verbouwing verkeerde het complex in topconditie toen de gemeente eigenaar werd. Afgezien van praktische aanpassingen waren

Gezicht over de vijver in de richting van het pand Markt 54. Door de bouw van het complex Marktstede is de relatie tussen huis en tuin verloren gegaan. (Foto M. Buijs, 2008)

verbouwingen dan ook nauwelijks nodig. Een blik op de tekeningen geeft een idee van het nieuwe gebruik. Betrad men het huis dan was de eerste ruimte die men rechts passeerde, de voormalige eetkamer welke ingericht werd als afdeling Burgerlijke Stand en Bevolking. De aangrenzende schildertijenzaal werd herbestemd tot ondertrouw- en trouwkamer, de herenkamer als reserve vergaderzaal.

Op zaterdag 4 januari 1936 werd onder zeer grote belangstelling het pand als gemeentehuis in gebruik genomen. Door de hele stad hingen de vlaggen uit en de Markt, Bloemenmarkt en de achtertuin van Markt 54 waren uitbundig verlicht, wat in de winterse dagen ongetwijfeld een zeer feeëriek effect zal hebben gehad. Voor de officiële opening waren tal van genodigden aanwezig en ook de Roosendalers zelf waren talrijk toegestroomd. Degenen die het verkozen om thuis te blijven konden dankzij de 'Radiocentrale' de opening meebelevén. De openingshandeling vond plaats door de commissaris van de koningin mr. dr. A. van Rijckevorsel, die daarvoor door burgemeester Prinsen speciaal dank werd gezegd. Een zeer bijzonder cadeau werd gegeven door de directe bureu, de Rotterdamsche Bankvereniging. Deze schonk een doorgang door het eigen pand ter ontsluiting van het park aan de Marktzijde. Overigens kreeg het park de naam Emile van Loonpark als eerbetoon aan de grondlegger. Decennialang functioneerde Markt 54 als gemeentehuis maar ondanks uitbreidingen in 1949 en 1963 groeide ook hier de gemeentelijke organisatie uit haar jas. In 1979 werd aan de Vughtstraat een nieuw stads-kantoor geopend. Markt 54 werd meegenomen in een grootscheepse

herontwikkeling aan de noordzijde van de Markt. Een groot gedeelte van de historische bebouwing werd gesloopt en alleen het pand Markt 54 werd behouden. De dienstvleugels aan de achterzijde werden eveneens gesloopt. Rondom het historische herenhuis werd een groot complex met commerciële ruimtes en appartementen opgetrokken. De achtergevel van het gebouw kwam te staan in een hoge hal die het hart werd van de nieuwe bibliotheek. Die werd op 1 april 1984 in gebruik genomen. Door deze wijzigingen werd de relatie tussen het huis en de tuin voorgoed verbroken. Vanuit de oude zichtlijnen was voortaan het nieuwe appartementencomplex zichtbaar.

In 2007 werd het complex, ondertussen eigendom van de Roosendaalse woningcorporatie Aramis, ingrijpend gemoderniseerd. Een groot deel van Markt 54 heeft hierbij een nieuwe functie gekregen. Nadat jarenlang het pand diende als kantoorruimte is nu een gedeelte van de bibliotheek erin ondergebracht. Zo is in de slaapkamers op de etage de jeugdafdeling gehuisvest en is de schilderijenzaal in gebruik als leeszaal. Hierdoor is een gedeelte van het pand opengesteld voor bezoekers van de bibliotheek die daarbij ook het historische interieur kunnen ervaren. Het complex heeft bij de verbouwing een nieuwe naam gekregen, Parrotia, genoemd naar de boom *parrotia persica*, één van de oudste en bijzondere bomen van het park.

M.J.J.G. Buijs en J.M.W. Hopstaken

Archivalia

GARo Gemeentearchief

Roosendaal

NAR Nederlands Architectuur-
instituut Rotterdam

Tilburg 1979

Buijs, Mark, Bert van Gastel
en Tom van Eekelen,
*Raadhuisstraat 45: de res-
tauratie van een rijksmonu-
ment*. Roosendaal 1998

Caluwe, Th. de, *Herders
zonder kudde*. Roosendaal
2003

*Catalogus veiling 29 en 30
october 1935 antiquiteiten,
oude en moderne schilde-
rijen, goud- en zilverwerk,
collectie mevr. de wed. Vin-
cent van Gilse-van Loon*.
Dordrecht 1935 (1935a)

*Catalogus veiling 30 en 31
october 1935, antiquiteiten
oude en moderne schilde-
rijen, juweelen, goud- en
zilverwerk, collectie Frans
V.J.M. van Gilse*. Dor-

recht 1935 (1935b)

Gastel, L.J.P. van, *Roosendaal
tussen platteland en stad.
Deel A 1770-1900*. Tilburg
1995

Gilse, Fr.V.J.M. van, *Genea-
logisch en Biografisch boek
van de familie Van Gilse*.
Roosendaal 1919

Gilse, J.M. van, 'Familie Van
Gilse', in: *Gens Nostra*
48 nr. 3 (maart 1993)
105-127

Goyarts, C.B., 'Petrus van
Gilse *1819-1905', in: P.
Timmermans e.a. (red.),
Brabantse biografieën 5.
's-Hertogenbosch 1999

Hopstaken J. en B. Hüsstege,
*Een rijke historie en een
prachtige toekomst*. Roo-
sendaal 2007

Literatuur

Bogers, P., 'De teekenschool
te Roosendaal', in: *Jaar-
boek De Ghulden Roos* 40
(1980) 45-62

Bosters, A.M., 'Laets, een
'deftig' geslacht uit Gastel
en Oudenbosch', in: *Bra-
bantse Leeuw* 53 (2004)
108-118 en 129-134

Bots, H., I. Matthey en H.
Meijer, *Noordbrabantse
studenten 1550-1750*.

- Looyenga, A.J., 'J.Th.J. Cuypers (1861-1949)', in: *Biografisch Woordenboek van Nederland* 3. Den Haag 1989
- Mastboom, H.P.A.M., 'Het Hof van Oud-Gastel. De laatste eeuwen', in: *Jaarboek De Ghulden Roos* 20 (1960) 58-67
- Monumentale bomen in Roosendaal*. Onafhankelijk Boomtechnisch Advies (O.B.T.A.) De Linde, inventarisatie i.s.m. Instituut voor Natuurbeschermings-educatie (I.V.N.) Nederland; Koninklijke Nederlandse Natuurhistorische Vereniging (K.N.N.V.); Koninklijke Maatschappij voor Tuinbouw en Plantkunde (K.M.T.P.); Bomenstichting. - Sambeek: Onafhankelijk Boomtechnisch Advies (O.B.T.A.) De Linde; Roosendaal: Gemeente Roosendaal, 1998. Met ind.
- Nederland's patriciaat* 75 (1991) 103-136
- Tellingen, C. van, 'Omzien in verwondering. De tijden en het leven van Marijnis van Weel 1746-1803, medicinae doctor in Roosendaal', in: *Jaarboek De Ghulden Roos* 68 (2008) 21-49

Noten

- 1 Markt-Noordzijde (Roosendaal : Gemeente Roosendaal en Nispen, 1980), 67-70, 147, 152.
- 2 Hopstaken.
- 3 *GARo*, Collectie Eeman, Van Reijnsingen, Van Loon inv. nrs. 1 en 2.
- 4 Zie Stamboom in Van Gilse 1919, na 268.
- 5 Bots, 756-757.
- 6 *GARo*, Collectie Aanwinsten inv. nr. 416. Zie ook Tellingen.
- 7 Bosters, 108-118 en 129-134.
- 8 De Caluwe, 39.
- 9 Mastboom.
- 10 Voor zijn doctorsbul van 1824 verleend in Leuven zie *GARo*, Collectie Aanwinsten inv. nr. 418.
- 11 Van Gastel, 289.
- 12 Naderhand is de genealogie van Van Gilse nog uitgebreid Van Gilse 1993 en eerder in *Nederland's patriciaat* 1991.
- 13 Zie voor het testament van A.C. van Gilse uit 1805 *GARo*, Collectie Aanwinsten inv.nr. 497. Daaruit blijkt overigens dat neef J.P. van Gilse in 1805 maire van Baarle-Hertog was.
- 14 Zie voor stukken betreffende het beheer van de goederen van de markies de Bellefonds de St. Aubin door J.P. van Gilse uit de periode 1820-1839 *GARo*, Collectie Aanwinsten inv. nr. 500.
- 15 Buijs.
- 16 Goyarts.
- 17 Tot de erfenis behoorde onder andere het Hof in Oud Gastel, dat Vincent van Gilse in 1928 verkoopt. Zie Mastboom, 64-65.
- 18 *NAR*, Archief Pierre en Jos Cuypers, inv. nrs. t 777 en g 777.
- 19 Looyenga.
- 20 *Catalogus* 1935a en *Catalogus* 1935b.
- 21 Zie bouwdoosiers voor Markt 54 in *GARo*, dossiernummers 6109 (1892 toren Vergouwen) en 3196 (1929 verbouwing Cuypers). Voor de aanpassingen in de jaren dat het pand als gemeentehuis fungeerde zie *GARo*, dossiernummers 13.011 (1949) en 13.012 (1963).
- 22 Reeds in een brief van 24 december 1929 werden door Jos Cuypers beterschapswensen aan zijn adres geuit.
- 23 Voor de opening van het nieuwe gemeentehuis zie *De Grondwet* maandag 6 januari 1936.
- 24 Hopstaken.